

Analyse af konsekvenser for bæklampret *Lampetra planeri* ved etablering af faunapassage ved Vilholt Mølle, Gudenå.

Notat til DMU/Skov- og Naturstyrelsen fra biolog Jan Nielsen
15. oktober 2001

Voksen bæklampret.

Indledning.

Bæklampretten tilhører gruppen rundmunde (lampretter) og er en standfisk, som lever i mindre vandløb. Den findes i det meste af Danmark (figur 1), og den nationale bevaringsstatus vurderes som gunstig (Berg 2000). Bæklampretten kaldes ofte for ”niøjn” (larven kaldes undertiden ”hørål”). Den bliver 10-15 cm lang.

I modsætning til mange andre lampretter er bæklampretten ikke parasit på fisk o. lign, idet den hovedsagelig lever af alger. Når larverne er 3-5 år gamle, forvandles de til voksne individer, der i modsætning til larverne har øjne. Forvandlingen begynder om efteråret og slutter om foråret, hvorefter gydningen finder sted. Lige som hos de øvrige lampretter dør forældrene efter gydningen.

Bæklampretten er typisk nedgravet i vandløbsbunden i områder med meget organisk materiale. Når larven forvandles til voksen, sker der dog ofte et skifte i adfærden, idet den voksne bæklampret nu foretrækker grovere bundmateriale.

Mange af gydeområderne ligger lige opstrøms larvernes opvækstområder, som ofte er rige på organisk materiale. Der er en tendens til, at larverne drifter passivt nedstrøms, og at gydevandringerne er ret korte.

Gydningen finder sted på sandede eller grusede områder (stryg) med lavt vand (dybder op til 60 cm i større vandløb, under 30 cm i mindre vandløb). Vandhastigheden på gydeområderne er målt til 0,2 til 3,0 m/sekund, hvilket må betegnes som meget høje vandhastigheder, der normalt kun findes på stryg. I Danmark er der ofte set gydende bæklampretter på de samme gydestryg, der benyttes af laksefisk som ørred og stalling.

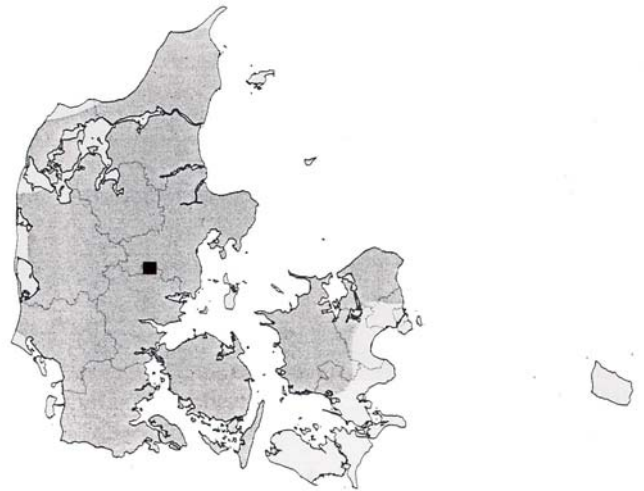
Forekomst og bevaringsstatus for bæklampretten omkring Vilholt Mølle i relation til arten som "habitatart".

Bæklampretten er almindeligt udbredt i Vejle amt, herunder også i Gudenåens vandsystem, hvor den findes i mange tilløb og overalt i hovedløbet. Pga. artens adfærd med at grave sig ned er der aldrig lavet egentlige bestandsanalyser over antallet af bæklampretter på de enkelte lokaliteter (stort set umuligt/meget tidskrævende), men det almindelige indtryk er, at bestandene er ret store

Lokalt omkring Vilholt Mølle er der gode gydeområder opstrøms Voervadsbro og nedstrøms Vilholt Mølle, mens der pga. opstemningen ved Vilholt Mølle ikke er gydemuligheder på strækningen Voervadsbro – Vilholt Mølle (opstemningseffekt).

Figur 1.

Registreret forekomst af bæklampret i Danmark efter 1990 (Berg 2000). Vilholt ligger ved den indtegnede firkant.

Figur 2.
Kort over området ved Vilholt.

Vurdering af effekten på bæklampret af de to forslag til faunapassage.

I tabel 1 er der for bæklampretten anført en række vurderinger af de to forslag til faunapassage sammen med en vurdering af den nuværende situation. Det vurderes, at en fjernelse af opstemningen ved Vilholt Mølle, hvor den oprindelige Gudenå med det naturlige fald genskabes, vil være den bedste løsning for bæklampretten.

Øvrige bemærkninger.

Det er værd at bemærke, at bæklampretten gyder de samme steder som laksefiskene og visse karpefisk i Gudenåen, nemlig på strygene. Fiskebestanden er meget varieret antals- og artsmæssigt nedstrøms Vilholt Mølle, hvor der bl.a. er sørred, bækørred, stalling, grundling, knude m.fl.. Desuden er der mange strømelskende smådyr opstrøms Voervadsbro og nedstrøms Vilholt Mølle, som vil gå frem, hvis opstemningen ved Vilholt Mølle fjernes og Gudenåen genskabes.

Tabel 1.

Vurdering af de to løsningsforslag til etablering af faunapassage ved Vilholt Mølle, set i relation til bæklampretten og i forhold til den nuværende situation med en opstemning uden faunapassage.

Løsning	Passagemulighed	Gydeområder på strækningen Voervadsbro – Vilholt Mølle, der i dag er påvirket af opstemningseffekt	Opvækstområder på strækningen Voervadsbro – Vilholt Mølle	Samlet konklusion
Bevarelse af nuværende situation med opstemning	Ingen opstrøms faunapassage.	Ingen gydemuligheder (opstemningseffekt).	Gode overalt.	Uønsket situation, da opstemningen er en 100 % faunaspærring, og der ikke er gydemuligheder på strækningen Voervadsbro-Vilholt Mølle.
Bevarelse af opstemningen med etablering af et 255 m langt omløb med stenbund og et fald på 9,4 o/oo	Det kraftige fald på omløbet vil muligvis bevirke, at nogle opstrøms trækkende bæklampretter ikke finder forbi opstemningen. I situationer med store vandføringer og afgivelse af frivand ved stemmeværket vil faunapassagen ikke være 100 % effektiv, da nogle individer vil blive lokket over til frivandet.	Ingen gydemuligheder (opstemningseffekt). Bundmaterialet i omløbet (sten) er for groft til at kunne bruges til gydning. Faldet og vandhastighederne er så store, at gydegrus ikke kan anvendes (vil skylle væk).	Gode overalt.	Forbedrer muligheden for opstrøms passage af bæklampret. Men da de gydemodne bæklampretter ikke trækker ret langt opstrøms, vil en del af dem sandsynligvis ikke finde egnede gydeområder.
Fjernelse af opstemning	Vil give fuldstændig frie muligheder for op- og nedstrøms passage (genskaber naturlige forhold).	Genskabelse af særdeles fine gydemuligheder på hele den strækning, der i dag er påvirket af opstemningen.	Knap så gode som i dag.	Giver fri faunapassage og genskaber et varieret vandløb med en god blanding af gyde- og opvækstområder. Vil genskabe de mest naturlige forhold og vurderes at være den bedste løsning for bæklampret (den samlede bestand vil blive større)

Konklusion.

En fjernelse af opstemningen ved Vilholt Mølle, hvor den oprindelige Gudenå med det naturlige fald genskabes, vurderes at være den bedste løsning for bæklampretten. Herved vil der blive fuldstændig fri faunapassage og blive genskabt en varieret vandløbsstrækning, hvor gyde- og opvækstområderne ligger spredt mellem hinanden (optimal løsning, da bæklampretten ikke vandrer ret langt opstrøms fra opvækstområderne for at gyde).

Vurderingerne og konklusionerne for bæklampret vedr. de enkelte løsningsforslag gælder også generelt for de strømelskende arter af fisk og smådyr. De vil gå frem antalsmæssigt, når der skabes passage ved Vilholt Mølle og vil gå mest frem, hvis Gudenåen genskabes ved en fjernelse af opstemningen.

Litteratur:

Berg, S. 2000: Bæklampret Lampetra planeri. Afsnit 4.2.4.2, side 123-124 i Pihl, S. m.fl. (2000): Naturtyper og arter omfattet af EF-Habitatdirektivet. Indledende kortlægning og foreløbig vurdering af bevaringsstatus. – Danmarks Miljøundersøgelser 219 s. – Faglig rapport fra DMU, nr. 322.

Hedeselskabet 1998: Vilholt Mølle, etablering af faunapassage samt ombygning af stemmeværk.

Holcík, J. 1986: The Freshwater Fishes of Europe. Petromyzontiformes. AULA-Verlag, Wiesbaden, Vol. 1, 313 sider.

Nielsen, J. 1994: Laksefiskene og kanosejladsen i Gudenåen opstrøms Mossø. Rapport fra Vejle Amt, Teknik og Miljø, 37 sider.

Nielsen, J. 1995: Fiskene i Vejle Amts vandløb. Rapport fra Vejle Amt, Teknik og Miljø, 109 sider.

Skov- og Naturstyrelsen 1997: Gulliste 1997 over planter og dyr i Danmark.

Vejle Amt 1999: NATURA 2000 Data Form for habitatområde 48, hvor Vilholt Mølle er beliggende.

Desuden er benyttet upublicerede data fra Vejle Amts undersøgelser.